

РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПІДКОМПЛЕКСУ ПТАХІВНИЦТВА

Розглядається розвиток організаційних систем управління підкомплексу птахівництва АПК України

Постановка проблеми. Організаційні форми управління в нашій країні до останнього часу не мали належного розвитку. Незважаючи на перехід України до ринкових відносин нині переважає структура суспільного виробництва зорієнтована на місцеві потреби. Подолати це трагічне для нашого господарства явище, в тому числі підкомплексу птахівництва, можливо лише шляхом докорінної перебудови всього господарського механізму на основі досвіду, нагромадженого у розвинутих країнах світу. Поставлені питання були в постійному полі зору таких науковців, як Завадського Й.С., Войчака А.В., Котлера Ф., Немцова В.Д. та ін. Сучасний стан ринкових відносин потребує поглибленого аналізу та прогнозування розвитку організаційних систем управління, в тому числі підкомплексу птахівництва.

Ціль статті. Аналіз розвитку організаційних систем управління підкомплексу птахівництва в умовах розвитку ринкових відносин.

Українському промислому птахівництву в 2005 році виповнилося 40 років. Промисловим птахівництвом Україна зобов'язана указу ЦК КПРС в 1960-і роки, згідно якому в країні з'явилися крупні птахоферми. До цього курей вирощували тільки в маленьких колгоспних пташниках або в домашніх господарствах. Радянське гасло "Народу – дієтичне м'ясо" залишається актуальним і сьогодні – курятина найдешевший вид м'яса в Україні, що неабиякою мірою визначає його популярність серед українських споживачів. Галузь пережила і розквіт при СРСР, і кризу в 90-і роки, і відродження галузі на початку XXI

століття. Зараз українське птахівництво є однією з найпривабливіших сфер українського сільського господарства для інвесторів. Завдяки приватному капіталу тут впроваджують нові технології і закуповують сучасне устаткування, а це у свою чергу забезпечує зростання виробництва. За останні 4 роки споживачі отримали в 10 разів більше м'яса птаха і майже удвічі більше яєць, а покупці знову стали віддавати перевагу вітчизняній продукції. В той же час багато підприємств працюють не на повну потужність або взагалі закриті. Зокрема це стосується підприємств, де раніше вирощували індичок, гусей і качок. Проте птахівництво займає перше місце серед інших галузей тваринництва за часом, затраченим на виробництво одиниці готового товару, а саме м'яса, тому вона є практично єдиною галуззю в тваринництві, яка здатна в найближчі роки корінним чином поліпшити забезпечення населення дешевим і високоякісним м'ясом.

Для забезпечення товаровиробників птахівничої продукції племінним матеріалом існує налагоджена схема взаємозв'язків племінних господарств різного рівня між собою і з виробниками товарної продукції: СГЦ – племзаводи – племрепродуктори I-го порядку; племрепродуктори II-го порядку, птахогосподарства – інкубаторно-птахівницькі підприємства, населення. Ведеться селекційна робота з птахом кросів "Борки-117", "Борки-2М", "Борки-колор", "Ломанн Браун", "Білорусь-9", а також зберігається поголів'я птахів кросів "Прогрес", "П-46", "Домінант", "Іза Браун", "Тетра-СЛ", "Арбор-Айкрес", "Зміна",

“Бройлер-прим”. Племінне птахівництво України здатне повністю забезпечувати вітчизняний ринок кросами, які селекціонуються на племзаводах і СГЦ України, при створенні належних умов годування і утримання птаха. Проте багато підприємств вважають за краще завозити батьківське поголів'я з-за кордону.

Проведення політики в птахівничій галузі України покладено на “Укрптахопром”. Дана організація була створена рішенням зборів уповноважених представників птахівничих господарств (племінних птахівничих заводів, господарств по вирощуванню птаха, іншими обслуговуючими підприємствами і організаціями). Вона є правонаступницею управління птахівничою промисловістю Української РСР (Птахопром УРСР), створеного Ухвалою Ради Міністрів УРСР №1103 від 21.10.64р. Метою об'єднання є постійна координація господарської діяльності, більш повне використання майнових, виробничих, фінансових і комерційних зусиль засновників по виробництву і реалізації продукції птахівництва і іншої сільськогосподарської продукції для задоволення попиту населення, підприємств торгівлі, переробної промисловості, інших підприємств всіх форм власності і для сприяння розвитку птахівництва. Галузь об'єднує 680 птахогосподарств різних форм власності, з них 102 – спеціалізовані на виробництві племінної продукції, 150 – по виробництву яєць, 80 – на виробництві м'яса птаха; інші – інкубаторно-птахівницькі і міжгосподарські підприємства.

В 25 регіонах України існують 23 формування птахівничої промисловості (виключення становлять лише Львівська і Івано-Франківська області). З племптахозаводів на повну потужність працюють 5 – ДППЗ ім.Фрунзе (АР Крим), ВАТ “Рудня” (Київська обл.), ДППЗ “Роздольне” (Харківська обл.), СТОВ племзавод “Україна” (Дніпропетровської обл.), ВАТ “Коробовське” (Черкаська обл.) і

СГЦ “Досвідчене господарство “Борки” (Харківська обл.). Загальна земельна площа, яка використовується підприємствами, які входять в Птахопром, складає 610,0 тис.га. Кількість працівників в галузі – близько 70 тис.чоловік. Щорічне використання комбікормів складає 1-1,2 млн. т.

Спеціалізовані господарства через мережу інкубаторно-птахівницьких організацій, які знаходяться у складі Укрптахопрома, забезпечують населення молодняком птиці, роблячи вирішальний вплив на розвиток птахівництва в індивідуальному секторі господарств. При цьому досягнення в селекції кросів птиці племінних господарств і кращих іноземних фірм в найкоротший час стають доступними крупним господарствам і населенню. Фахівцями Укрптахопрому проведена робота по підготовці і проведенню атестації племінних птахогосподарств України. За результатами атестації, підприємства, які пройшли конкурс, отримали племінні атестати з привласненням статусу племзавода, племрепродуктора.

Найбільш поширеними сьогодні кросами птиці, які використовуються в українському птахівництві є наступні:

Яєчні кури: Ломанн-Браун, Шавер-576, Белорусь-9, Хай-Лайн білий, Хай-лайн коричневий, Тетра-СЛ, Бованс-голдлайн, Іза Браун, Хайсекс-Браун, Ломанн-Вайт, Борки-2М, Борки-117, Борки-Колор, Слобідський, Родоніт, Харко, Домінант, Іза Вайт, Слобідський 2А;

Бройлери: Кобб-500, Арбор Айкарез, Зміна, Хаббард-іза, Рос-308, Старбро;

Качки: Благоварській, Темп, Х-11, Медео, Колош;

Індики: Біюті, Харківський-56 (Х-56), Івагал.

З моменту ухвалення рішення радянського уряду розвивати в Україні промислове птахівництво чисельність поголів'я птиці аж до розвалу радянської держави практично постійно збільшувалася. Так за 60-ті роки минулого століття зростання склало 26,7 млн. голів або 89 %, за 70-ті роки – 72,7 млн. голів

або 128 %. В 1987 році поголів'я досягло максимальної відмітки в 145,68 млн. голів, а до 1990 року, останньому року перед розпадом СРСР знизилася до 142,44 млн. голів. Розвал інфраструктури сільського господарства в Україні в 90-і роки, як і економіки країни в цілому, привів до негативних явищ в українській птахівничій галузі. Зниження рентабельності виробництва м'яса птиці з 17 % в 1990 році до -1,8 % в 1995 році змусило багато крупних сільськогосподарських підприємств, на які за радянських часів доводилося більше половини поголів'я птиці (54 % в 1990 році), зупинити або скоротити виробництво, як нерентабельний вид бізнесу. При цьому необхідно відзначити, що рентабельність виробництва яєць тими ж сільськогосподарськими підприємствами за той же період виросла з 27,3 % до 36,5 %, тому скоротилося в основному поголів'я курей-бройлерів, індиків, гусей і качок.

Таким чином, якщо в 1990 році 54,0 % всього поголів'я сільськогосподарської птиці належало сільськогосподарським підприємствам, то в 1995 частка даних підприємств складала вже 36,1 %, а кількість що належить їм поголів'я скоротилася в 2,5 рази з 132,966 млн. голів до 54,074 млн. голів. В подальший період рівень рентабельності виробництва м'яса птиці почав рости на відміну від падіння даного показника при випуску інших видів м'яса і в 2004 році склав 3,8 %. При цьому слід зазначити, що в попередній рік рентабельність виробництва м'яса птиці досягла 11,0 %, проте в 2004 році показник знизився через зростання цін на корми, що відбувся унаслідок неврожаю зернових. Зростання доходів населення і зростання об'ємів виробництва готових виробів з м'яса промисловими підприємствами спровокували протягом останніх років збільшення попиту на м'ясу сировину, у тому числі і на м'ясо птаха. Оскільки число промислових підприємств-виробників до цього часу скоротилося, відповідно скоротилася і пропозиція

вітчизняного товару промислового виробництва. Місце вітчизняного товару в 90-ті роки з успіхом зайняв аналогічний імпортований товар, вироблюваний за сучасними технологіями і має більш низьку ціну. Проте потім послідували заборони на імпорт даного товару до України з боку державної ветеринарної служби, що при гострому дефіциті його в країні дозволило українським компаніям знов наростити виробництво. Більш того, окремі підприємства отримали нових господарів, які інвестували значні в оновлення інфраструктури підприємств, що дозволило знизити собівартість до світового рівня і збільшити рентабельність. В 2005 році частка птиці в сільськогосподарських підприємствах колишніх колгоспах збільшилася до 40,3 % всього поголів'я сільськогосподарської птиці, або 65,69 млн. голів.

В той же час сільське населення України після розвалу СРСР і, відповідно, занепаду колективних сільськогосподарських підприємств, що були основним джерелом доходу для людей в сільській місцевості, вимушено було зайнятися самозабезпеченням. У зв'язку з цим кількість поголів'я сільськогосподарської птиці в господарствах населення трохи скоротилася. Так в 1990 році воно складало 113,138 млн. голів, а до 2005 року зменшилося лише на 14,6 % до 96,674 млн. голів. При цьому частка господарств населення виросла за вказаний проміжок часу з 46,0 % до 64,6 % загального поголів'я. Надалі тенденція збільшення чисельності поголів'я змінювалася скороченням, проте дані коливання досить незначні і можна сказати, що останні три роки на господарства населення доводиться 97-100 млн. голів сільськогосподарської птиці. Частка даних господарств, як власників сільськогосподарської птиці за вказаний період коливалася в більш широкому діапазоні 60-70 %, що пов'язано із зростанням поголів'я у сільськогосподарських підприємств. На жаль, як і у випадку з крупними промисловими підприємствами, у

зв'язку з неврожаєм зернових і пов'язане з ним зростання цін на корми, відбулося скорочення поголів'я. За 2003 рік поголів'я у населення скоротилося на 5,3 %, або 5,63 млн. голів. Проте за 2004 рік воно знову відновилося до 102,2 млн. голів.

Слід також відзначити, що чисельність птиці в господарствах населення схильна до сезонних коливань. Так, якщо останні роки чисельність птиці у сільськогосподарських підприємств протягом року переважно збільшується, то в господарствах населення спостерігаються сезонний пік і падіння чисельності поголів'я. При цьому максимальне число птиці припадає на серпень-вересень, а мінімальне число на квітень-травень. Пов'язано це з реалізацією птиці господарствами населення, а також із споживанням на власні потреби. У зв'язку з тим, що господарства населення мають істотну частку в загальному поголів'ї птиці в Україні, то відповідним чином міняється і загальна чисельність сільськогосподарської птиці в Україні протягом року.

Скорочення 2005 року поголів'я птиці в господарствах населення на 4,9 %, або майже 5 млн. голів викликано декількома чинниками. Розповсюдження курячого грипу на території України в 2005 році стало причиною планового знищення птиці державними ветеринарними службами. Також частина населення, що побоювалася загибелі птиці в результаті вірогідного розповсюдження даного захворювання на їх території і вживанням відповідних заходів державними органами для його ліквідації, наперед забила і реалізувала все або частину поголів'я. З другого боку розвиток роздрібних

мереж продовольчих магазинів почав створювати серйозну конкуренцію базарам в реалізації м'яса населенню. Базари, що є дотепер найбільшими роздрібними точками реалізації м'яса всіх видів (до 80 % реалізованого у роздріб м'яса), останніми роками у зв'язку з широкою контрабандою м'яса птиці до України і постійним виявленням небезпечних для здоров'я партій даного імпортного товару всередині країни, стали асоціюватися з місцем продажів неякісного товару. В той же час роздрібні мережі і найбільші виробники м'яса птиці спільно стали пропагувати вітчизняну курятину під відомими торговими марками в найбільших мережах супермаркетів, як здорову продукцію. Природно, що це призвело до відходу населення від здійснення покупок м'яса птиці на базарах, де в основному і реалізувалася продукція, вироблена приватними господарствами. Відповідно приватні господарства, особливо розташовані на півдні країни і в регіонах з крупними містами, скоротили у себе поголів'я с.г. птиці. Це підтверджується даними офіційної статистики. Найбільше скорочення в 2005 році відбулося в наступних регіонах: Херсонська область (на 1,165 млн. голів або 35,0 %), Донецька область (на 1,39 млн. голів або 20,2 %), Одеська область (1,171 млн. голів або 16,5 %), Харківська область (на 728 тис. голів або 14,7 %), Київська область (на 513 тис. голів або 14,4 %).

У результаті з 1990 року загальне поголів'я сільськогосподарської птиці в Україні скоротилося з 246,1 млн. голів на 51,0 % або в 1,5 рази до 162,94 млн. голів в 2005 році (див. таблицю 1 і рис. 1).

Таблиця 1. Динаміка поголів'я птиці всіх видів в Україні

Господарства	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
С/г підприємства	132966,6	54074,2	25352,9	35163,2	41704,8	42262,8	50557,3	65689,9
Господарства населення	113137,6	96674,2	98369,1	101647,8	105740,6	100111	102225,9	97250,3
Всі категорії господарств	246104,2	149748,4	123722	136811	147445,4	142373,8	152783,2	162940,2

Джерело: Державний комітет статистики України

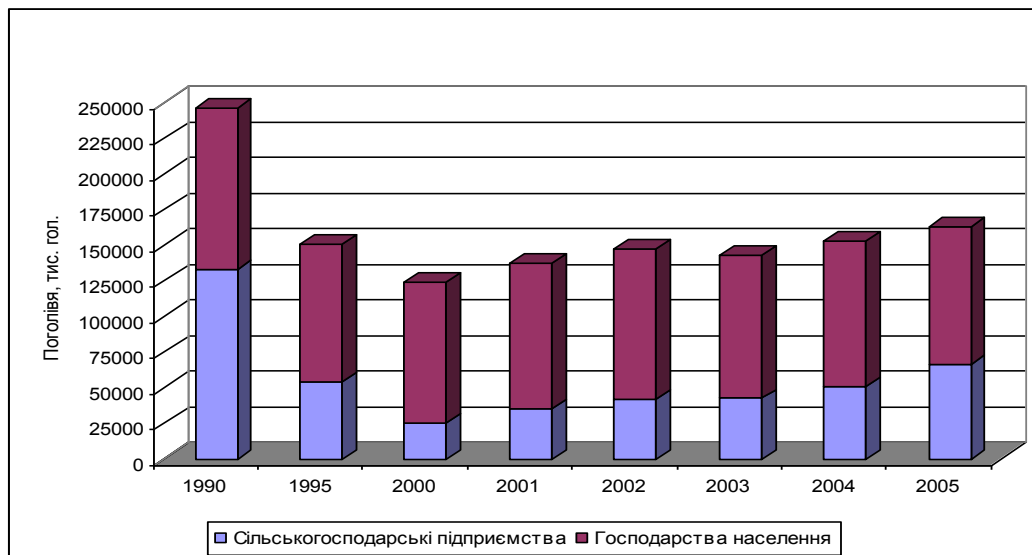

Рис. 1. Динаміка поголів'я птиці в Україні (млн. гол.)

Джерело: Державний комітет статистики України

Всупереч зростанню поголів'я птиці у сільськогосподарських підприємствах і скороченню чисельності поголів'я в господарствах населення в Україні зберігається нетипова для розвинутих країн з сучасним птахівництвом структура поголів'я по типах господарств, а саме 40,3 % поголів'я належить крупним сільськогосподарським підприємствам і 59,7 % господарствам населення. Проте стрімка тенденція зростання даного показника у крупних сільськогосподарських підприємств (в середньому на 7,84 млн. голів за період 2001-2005 року) і поточна ситуація українського ринку м'яса птиці дозволяє сказати, що частка даних підприємств продовжуватиме збільшуватися, хоча частка господарств населення залишатиметься істотною через особливості структури населення України (приблизно 1/3 населення проживає в сільській місцевості). Лише крупні підприємства здатні впроваджувати і використовувати ефективні технології виробництва м'яса птиці, гарантувати дотримання санітарних і ветеринарних норм, вести виробництво безпечної продукції. Існування поточної структури поголів'я сільськогосподарської птиці в Україні значно ускладнює ветеринарний контроль, особливо в умовах сучасного розповсюдження захворювань птиці в світі (пташиний грип).

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Войчак А.В.* Маркетинговий менеджмент: Підручник. – К.: КНЕУ, 1998
2. *Котлер Ф.* Маркетинг менеджмента. – СПб.: Питер Ком, 1998
3. *Нємцов В.Д., Довгань Л.Є., Сіні он Г.Ф.* Менеджмент організацій – К., 2001
4. *Завадський Й.С.* Менеджмент. Management. Т.1. – К.: УФІМБ, 1997. – 543 с.

КУШНІР І.Г. – аспірантка Національного аграрного університету